

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Siyer Yayınları: 438

Siyer Akademi: 32

Eser Adı

Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) ve
el-Vefâ bi-Fezâilî'l-Mustafâ Adlı Eseri

Yazar

Muhammet Kalkan

Yayın Yönetmeni

Muhammed Ali Alioğlu

Editör

Prof. Dr. Levent Öztürk

İç Tasarım

Mevlüt Sami Ertem

Kapak

Muhammed Onur Özçelikçi

Baskı

PLT Kağıt Matbaa Ajans Hizmetleri Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

İstasyon Mah. 1440 Sok. No:11-C/68

Küçükçekmece / İstanbul | Tel.: 0552 339 51 34

Sertifika No: 73787

1. Baskı: **Kasım 2023**

ISBN: **978-625-94143-3-1**

Nişancı Mah. Zekai Dede Sok. No:22 Eyüpsultan/İstanbul

Tel & Fax: (0212) 544 76 96 – (0212) 544 58 46 • **Wp Hattı:** (0546) 544 76 96

Sertifika No: 22574

www.siyerkitap.com | satis@siyeryayinlari.com

İbnü'l-Cevzî ve
el-VEFÂ
Adlı Eseri

Muhammet KALKAN

Muhammet Kalkan

1994 yılında Bolu'da doğdu. 2012 yılında Edirne Anadolu İmam Hatip Lisesinden, 2017 yılında İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. Aynı yıl İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde başladığı yüksek lisans eğitimini *Ebü'l-Ferrec İbnü'l-Cevzî (öl. 597/1201) ve el-Vefâ bi-fezâilü'l-Mustafâ Adlı Eseri* isimli teziyle 2021 yılında tamamladı. Akabinde İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde İslam Tarihi ve Sanatları Anabilim Dalında doktora eğitimine başladı. 2020 yılında Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi İslam Tarihi Anabilim Dalında araştırma görevlisi oldu. Kalkan, evli ve bir çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

Ön Söz	9
Giriş	13

Birinci Bölüm HAYATI VE İLMÎ ŞAHSİYETİ

A. Hayatı	29
1. Nesebi ve Ailesi	29
2. Doğum Yeri ve Tarihi	32
3. Yetiştirilmesi ve İlim Tahsili	32
4. Mezhebi	35
5. Devlet Ricâli ile İlişkileri	37
6. Vefatı	41
B. İlmî Şahsiyeti	42
1. Hocaları	42
2. Talebeleri	54
3. Vaaz ve Hitâbetle Halkı İrşadı	62

İkinci Bölüm ESERLERİ VE İLİM DALLARI HAKKINDAKİ MÜLAHAZALARI

A. Eserleri	69
1. Kur'ân, Tefsir ve Krâat'e Dair Eserleri	70
2. Hadis İlmine Dair Eserleri	75
3. Mezhepler Tarihi, Fıkıh ve Akâid'e Dair Eserleri	80
4. Ahlâk, Vaaz ve Riyâzata Dair Eserleri	81
5. Arap Dili ve Edebiyatı'na Dair Eserleri	83
6. Tarih, Coğrafya ve Siyer'e Dair Eserleri	83
7. Çeşitli İlim Dallarına Dair Eserleri	88

B. İlim Dalları Hakkındaki Mülâhazaları.....	89
1. Akâid İlmine Dair Mülâhazaları.....	89
2. Fıkıh İlmine Dair Mülâhazaları.....	90
3. Tasavvuf İlmine Dair Mülâhazaları	91

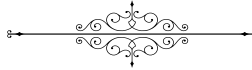
Üçüncü Bölüm

EL-VEFÂ Bİ-FEZÂİLİ'L-MUSTAFÂ ADLI ESERİ

A. Eserin Adı ve Yazılma Nedeni.....	95
B. Yazma Nüshaları ve Neşirleri.....	97
1. Yazma Nüshaları.....	97
a. Berlin Staats Bibliothek, 9574 Numaralı Nüsha.....	97
b. Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd Kütüphanesi, 7248 Numaralı Nüsha	97
c. Dârü'l-Kütübi'l-Kavmiyye, Teymûr, 192 No'lu Nüsha	97
d. el-Mektebetü'l-Ezheriyye (Ezher Kütüphanesi), 36 No'lu Nüsha	97
e. İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Âşır Efendi, 77 Demirbaş No'lu Nüsha.....	98
f. İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Âtîf Efendi, 1780 Demirbaş No'lu Nüsha	98
g. İstanbul Süleymaniye Yazma Eserler Kütüphanesi, Turhan Valide Sultan, 80 Demirbaş No'lu Nüsha	98
h. Manisa İl Halk Kütüphanesi, 4465 Numaralı Nüsha.....	98
2. Neşirleri.....	99
a. Mısır, Dârü'l-Kütübi'l-Hadîse Neşri	99
b. Beyrut, Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye Neşri	99
c. Beyrut, Mektebetü'l-Asriyye Neşri	100
d. Riyad, Müessetü's-Saîdiyye Neşri.....	100
C. Muhtevası.....	101
D. Kaynakları	114
1. Tefsir ve Kur'ân İlimlerine Ait Kaynakları.....	114
2. Hadis Kaynakları.....	117
3. Siyer, Tabakât ve Tarih Kaynakları	124
4. Şemâil Kaynakları	131
5. Kelâm, Delâil ve Alâmât Kaynakları	133
6. İbnü'l-Cevzî'nin Hocası: Ebü'l-Fazl İbn Nâsır (öl. 550/1155)	138

E. Kaynakları Kullanım Usulü	139
1. Şekil Açısından	140
2. Muhteva Açısından	141
F. Tercümeleri.....	143
1. el-Evfâ fi tercemeti'l-Vefâ.....	143
2. Sahâbenin Dilinden Hz. Peygamber'in Hayatı	146
G. Hakkında Yapılan Çalışmalar.....	147
1. Ibn Gauzi's Kitab al-Wafa fi fada'il al Mustafa [nach der Leidener Handschrift untersucht (Carl Brockelmann)]	147
2. Rivâyâtü'l-ahdi'l-Mekkî kable'l-bi'setü fî kitâbi'l-Vefâ bi-ahvâ- li'l-Mustafâ li'bni'l-Cevzî (h.597/m.1200) [Dirâsetü tahlîliyye ten- kîdiyye (Yusuf Kâzım eş-Şammârî, N. İbrahim Casim)]	148
H. el-Vefâ bi-fezâilî'l-Mustafâ ile el-Muntazam fî târihi'l-mülûk ve'l-ümem Eserinin Mukayesesi.....	148
İ. Siyer ve İslâm Tarih Yazıcılığına Etkisi.....	151
Sonuç	159
Kaynakça.....	165
Ekler.....	173
Dizin.....	203

İTHÂF

*Çalışmalarım boyunca yoğun ve yorucu
zamanlarımda dahi tahammül ederek
fedakârlıkla yanımda olan kıymetli eşime ve
yeterince zaman ayıramadığım sevgili oğluma
ve Filistin’de dünyanın sessizliği içinde hayatını
kaybeden tüm masum çocuklara...*

ÖN SÖZ

Hz. Peygamber'in (sas) söz ve davranışlarına dair bazı bilgilerin kayıt altına alınmasıyla başlayan ilk siyer telifleri zamanla onun hayatını, şahsiyetini, gazve ve seriyyelerini inceleyen müstakil eserlerin yazılmasıyla daha sistemli bir hâle gelmiştir. Bazı sahâbîlerin şahsî çabalarıyla yazıya geçirilen bilgiler ve şifâhî olarak aktarılan rivayetler tâbiîn neslinin öncü şahsiyeti İbn Şihâb ez-Zührî (öl. 124/742) ve talebelerinin [Musa b. Ukbe (öl. 141/758), İbn İshak (öl. 151/768) ve Ma'mer b. Râşid (öl. 153/770)] gayretleriyle bir araya getirilerek siyer rivayetinin ana çatısı oluşturulmuştur. Siyer ilmine dair tâbiîn neslinden tevarüs edilen bu ilmî miras yeni eserlerin yazılmasıyla bir külliyyât haline gelmiştir. Bu külliyyât içinde Hz. Peygamber'in gazve ve seriyyelerini merkeze alarak inceleyen eserlerin yanı sıra, onun gündelik hayatını, ahlâkını ve şemâilini ihtiva eden kitaplar da yazılmaya başlamıştır. İbn Sa'd'ın (öl. 230/845) *Kitâbü't-Tabakâti'l-kebîr* isimli eseriyle ilk örnekleri verilmeye başlanan siyer kitaplarındaki bu muhteva gelişimi Tirmizî'nin (öl. 279/892) *Şemâil*, Kâdî İyâz'ın (öl. 544/1149) *eş-Şifâ bi-ta'rîfi hukûki (fî şerefi)'l-Mustafâ* ve İbnü'l-Cevzî'nin (öl. 597/1201) *el-Vefâ* isimli eserleriyle zenginleşerek devam etmiştir.

İbnü'l-Cevzî'nin *el-Vefâ* adlı kitabını inceleyen çalışmamız giriş, üç bölüm, sonuç ve ekler kısımlarından oluşmaktadır. Giriş kısmında çalışmanın konusu ve yöntemi açıklanmış, ayrıca çalışmaya kaynaklık eden eserler ve konuyla ilgili kaleme alınmış modern araştırmalar değerlendirilmiştir. Birinci bölümde İbnü'l-Cevzî'nin hayatı, yetişmesi, ilim tahsili, devlet ricâliyle kurduğu ilişkiler, ilmî şahsiyeti; ikinci bölümde eserleri ve bazı ilim dallarıyla ilgili görüşleri incelenmiştir. Üçüncü bölümde *el-Vefâ*'nın adı, yazılma gayesi, yazma nüshaları ve

neşirleri ele alınmıştır. Ayrıca eserin kaynakları ve bu kaynakları kullanım usulü, tercümeleri, hakkında yapılmış diğer çalışmalar ve eserin siyer ve İslâm tarihine etkisiyle ilgili bilgiler verilmiştir. Ekler kısmında ise *el-Vefâ*'nın kullandığımız neşrine ait içerik ile İbnü'l-Cevzî hakkında Türkçe ve diğer dillerde yapılan çalışmaların bir listesi sunulmuştur. Ayrıca *el-Vefâ*'nın yazma nüshalarından bazı örnekler verilmiştir.

Bu vesileyle çalışmayı titizlikle takip eden ve başından sonuna kadar çalışmanın tüm merhalelerinde desteğini esirgemeyerek tashih ve değerlendirmelerde bulunan danışman hocam Doç. Dr. Halil İbrahim Hançabay'a çok teşekkür ederim. Yine bu süreçte değerli katkıları ve tashihlerinden dolayı Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Sarıkaya'ya ve kıymetli tavsiyelerinden dolayı Doç. Dr. Harun Yılmaz'a teşekkürlerimi arz ederim.

Çalışma boyunca maddî ve manevî desteğini yanımda hissettiğim İlmî Araştırmalar Merkezine (İLAM) şükranlarımı sunarım. Yazma nüshalarla ilgili kısımda istifade ettiğimiz T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığına teşekkür ederim. Yine bu süreçte kaynak temini konusunda yardımlarını esirgemeyen Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi (İSAM) Kütüphanesi, Merkezefendi Millet Kütüphanesi ve Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi yönetici ve çalışanlarına müteşekkir olduğumu ifade etmek isterim.

Tezimin bazı kısımlarını okuyarak önerilerde bulunan ve çeşitli merhalelerinde fikir alışverişinde bulunduğum değerli dostum Arş. Gör. Mehmet Angay'a teşekkür ederim. Çalışmanın kitap olarak yayınlanması konusunda beni teşvik eden Doç. Dr. Hakan Temir'e ayrıca teşekkür ederim.

Bizi yetiştiren ve bugünlere ulaşmamızda büyük emekleri olan sevgili anne-babama şükranlarımı sunarım. Bu süreçte manevî desteğini esirgemeyen, çalışmamı okuyarak katkı sağlayan, sabır ve fedakârlığıyla yanımda olan kıymetli eşim Mine Kalkan'a büyük bir teşekkürü borç bilirim.

Son olarak çalışmanın yayın dünyasına kazandırılmasını sağlayan Siyer Yayınlarının değerli üyelerine, çalışmanın editörlüğünü üstlenerek kıymetli katkılarda bulunan Prof. Dr. Levent Öztürk'e, genel yayın yönetmeni Muhammed Ali Alioğlu'na şükranlarımı arz ederim.

Gayret bizden tevfik Allah'tandır.

Gaziantep / 2023
Muhammet Kalkan

